

ЛІТЕРАТУРА

1. Бранци А. Італійський парадокс/ А.Бранци// (Переклад Г.Курьєровою). Мир дизайну. 1999. №3. – С. 42.
2. Кант И. Собр. соч. В 6 т. Т. 5./И.Кант. – М.: Просвящение, 1966. – С. 325.
3. Пташнік Н.М. Інноваційні підходи до формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у процесі позакласної народознавчої роботи. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. – Випуск 14 редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ; Вінниця: ООО «Планер», 2006. – С. 131–136.
4. Сковорода Г.С. Повне зібрання творів/ Г.С. Сковорода. – К: Наукова думка, 1973. –530 с.
5. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К.: Вид-во «Орія» при УКСП «Кобза», 1992. – 230 с.
6. Юнг К.Г. Людина і його символи / К.Г. Юнг. – М.: Медковс. Б., «Срібні нитки», 2008. – С. 92-93.
7. Савенкова Л.І. Овоение художественно-органической предметно-пространственной среды . – Луганск : ЛГПИ, 1990. – 175 с.
8. Соломченко О.Т. Народні таланти Прикарпаття. – К., 1960. – 158 с.

*Вадим Абизов
(Київ, Україна)*

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО ЕТНОДИЗАЙНУ (НА ПРИКЛАДІ ДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА)

У статті визначаються ієрархічні рівні проявів та ознак етнодизайну та відповідно до них розглянути системно-структурні засади його формування та розвитку на прикладах дизайну середовища.

Ключові слова: етнодизайн, системно-структурні основи, дизайн середовища.

In the article are defined hierarchical levels of symptoms and signs of ethnodesign and according to them considered the systemic and structural principles of its formation and development on the examples of design environment.

Keywords: ethnodesign, systematic and structural principles, the design of the environment.

Сучасний етап розвитку Українського суспільства характеризується двома протилежними тенденціями: з одного боку – прагнення до інтеграції з Європою, з другого – стрімкий ріст національної свідомості і патріотизму, спрямований на подальше формування національної ідентифікації. Остання тенденція набуває все більшого розвитку в різних сферах життєдіяльності в тому числі в архітектурі і дизайні і навіть утримала усталену назву «ЕТНОДИЗАЙН». Це явище останнім часом привертає все більшу увагу багатьох дослідників різних спеціалізацій архітектурно-дизайнерської діяльності. Причому природа і феномен його розглядається в різних публікаціях як на макрорівнях національної ідентичності забудови міст [1,3,4,6,7], так і на мікрорівнях – стильових ознак, символіки, декору, будівельних матеріалів [2,5,6]. У той же час, для цілісного погляду на дану проблему та з метою подальшого виявлення засад національної ідентифікації в архітектурі і дизайні, стає необхідним визначення методологічних системно-структурних основ сучасного етнодизайну на різних ієрархічних рівнях.

Метою даної статті є встановити ієрархічні рівні проявів та ознак етнодизайну та відповідно до них розглянути системно-структурні засади його формування та розвитку на прикладах дизайну архітектурного середовища. Ця галузь дизайнерської діяльності отримала самостійний розвиток за останнє півстоліття, коли проектувальники та

споживачі її продукції усвідомили як взаємодіє вся продукція різноманітних дизайнерів, створюючи унікальне за масштабом явище – феномен предметно-просторового середовища.

Перш за все, варто зазначити наявність соціального запиту українського суспільства на розвиток національних традицій в організації соціального та матеріально-просторового середовища людини. Такий запит набуває все більшого поширення, особливо після революції гідності, як з боку державних установ, так і приватних підприємств завдяки орієнтації громадян країни на задоволення їх культурних і духовних потреб та розвиток історико-культурних традицій. А створення повноцінного середовища життєдіяльності людини повинно, в першу чергу, відповідати соціальним потребам розвитку суспільства, що безпосередньо впливає на обрання форм і засобів його утворення, починаючи з облаштування інтер'єрів і парків та закінчуючи формуванням просторів містобудівних утворень. Власне соціальний та фінансовий статус власника будь яких житлових чи громадських будівель і приміщень певним чином обумовлюють їх техніко-економічні та відповідні естетичні показники. Тому першим ієрархічним рівнем прояву етнодизайну слід вважати соціальні умови формування архітектурного середовища з урахуванням не тільки духовних потреб і смаків, а й соціального статусу як замовників та інвесторів, так і конкретних споживачів.

Наступним ієрархічним рівнем є архітектурно-просторова організація, яка в конкретних параметрах втілена у відкритих і закритих міських просторах, їх висотах, площах, конфігураціях тощо. Це втілення є містобудівним структурним блоком, який визначає місце і роль середовищного об'єкту у просторі поселення та його забудови з урахуванням різних природно-кліматичних та містобудівних умов розташування об'єкту дизайну, характеристиками оточуючого його природного і штучного середовища.

Облаштування громадських просторів – одна з найвідповідальніших і складних робіт у створенні повноцінного середовища з відображенням народних традицій в архітектурі і дизайні. Такі місця є надзвичайно важливими як для створення умов комфортного проживання мешканців міста, так і для забезпечення гармонійного функціонування мегаполісу в умовах його динамічного та суперечливого розвитку. Так, середовище майданів відіграє велику роль та значення в житті країн. Саме на них часто-густо визначаються визначні події, що впливають на долі та особливості подальшого розвитку суспільства держави [1]. Яскравими прикладами цього структурного рівня може бути відбудова та забудова Михайлівської площі (колишньої Урядової) та Хрещатика. Відновлення Золотоверхого Михайлівського собору стало певним символом відродження сучасної ідентичності. Воно відтворило важливу сакральну вісь з Софійським собором, створивши довершений архітектурний ансамбль в сучасному місті.

У монографії «Національна ідентичність в архітектурі міст» професор Богдан Черкес зазначає, що Хрещатик з його площами став знаковим місцем українства, де змішані всі етапи нової української історії: військові руйнування і відновлення міст, сталінізм, будівництво комуністичних пам'яток та їхнє руйнування, боротьба за демократію і пошук національної ідентичності. Майдан Незалежності, своєю чергою, зазнав суттєвих трансформацій у своєму архітектурному образі. Його простір позбавився багатьох ознак колишньої «радянськості», натомість наповнився ознаками нових ідентичностей – української та глобальної. У міфках сьогодення Майдану відображені складні пошуки нової парадигми ідентичності незалежної держави. У складних і часом суперечливих символах спостерігаємо спробу створення нової міфології, яка здатна була б об'єднати всю Україну навколо спільної ідеї. Майдан Незалежності став місцем неодноразових історичних революційних подій. Вулиця Хрещатик та її серце – Майдан Незалежності – завжди були і залишаються важливим

тлом, своєрідною театральною кулісою політичних спектаклів та маніфестацій [7].

Містобудівні умови розташування об'єктів дизайну разом із природно-географічними чинниками відіграють первісне визначальне значення як щодо народних традицій в архітектурі і дизайні, так і в продукуванні етнодизайнерських ідей та цінностей в умовах сучасної практики. Так, природні і урбаністичні пейзажі карпатських, степових та приморських поселень України визначають в першу чергу відповідне формоутворення як відкритих, так і закритих (інтер'єрних) просторів середовища.

Поряд з середовищними умовами формування та існування об'єктів містобудування і дизайну, наступними визначальними чинниками у прояві етнотрадицій в архітектурі і дизайні виступає процесуальна складова. Організація різних процесів життєдіяльності суттєво пов'язана з історико-культурними та духовними особливостями умов праці, відпочинку та побуту людини. Сутність і взаємозв'язок цих процесів відображається у відповідній організації функціонально-просторової структури. І якщо, наприклад, сучасні фабрики, гіпермаркети, аеропорти мають майже однакову технологічну організацію, то функціонально структура багатьох середовищних об'єктів, таких як підприємства громадського харчування, рекреаційних, культурно-просвітних і розважальних закладів, культових споруд та інших, часто базується на національних традиціях. Так, наприклад функціонально-просторова організація Українського ресторану у порівнянні з Китайським, буде мати суттєві відмінності.

У цьому аспекті варто навести красномовний приклад з книги професора Віктора Даниленка «Майбутнє європейського дизайну: Чехія, Польща, Україна». Вельми перспективним напрямком у даному контексті може бути замське будівництво та організація дачних комплексів із використанням характерних для регіону прикладів сільського житла. За допомогою новітніх технологій розумні дизайнери могли б створити сучасні конкурентоспроможні зразки українського, польського або чеського житла, а не копіювати «фінські будиночки». І меблі та інше начиння робити у цьому ж дусі, а не копіювати меблі, наприклад, з офісів транснаціональних корпорацій. Так само може розроблятися напрямок середовищних об'єктів для фермерського господарства або ж напрямок дизайнерського забезпечення «зеленого туризму». Цей останній узагалі може стати прибутковою галуззю. Адже дизайн готельно-житлових комплексів сімейного типу з використанням високоякісних інженерних систем, інформаційної мережі, сучасної організації готельних номерів і т. ін. має багато шансів знайти попит, Але спочатку він має стати експонатом сучасних дизайнерських виставок у різних країнах. Знайде попит, якщо вся ця суперечність буде вміло поєднана з глибинними регіональними особливостями. Адже продукт з таким «обличчям» в інших країнах не може з'явитися, бо вони мають інші особливості [4].

Тому наступним системно-структурним блоком в прояві етнодизайну буде функціональна організація об'єктів дизайну, яка має безпосередній вплив на їх просторову організацію як «зліпок» функції. А комбінація об'ємів за функціональним взаємозв'язком і організацією простору разом із системами обладнання та благоустрою для виробничих і побутових процесів об'єднується в цілісність за законами композиції та художньої виразності. І все це має бути спрямоване на отримання комплексного функціонально-планувального, композиційно-просторового та в кінцевому підсумку художньо-образного рішення – результату, що робить витвори етнодизайну явищами справжнього мистецтва.

Середовищна композиція поточное просторові комбінації, встановлює художньо-образні засоби етнодизайну, такі як кольорова гама, пропорції, акценти і нюанси та інші, що мають стати основою вже до предметного наповнення середовища від обладнання до витворів декоративно-прикладного мистецтва, обумовленого як народними традиціями, так і перспективними технологіями, що зроблять об'єкти

дизайну більш комфортними та сучасними. Сукупність таких просторових складових етнодизайнерського проектування від функціонального процесу до композиційно-просторової організації, а потім вже до художньої виразності предметного наповнення обладнанням, декором, національною символікою дозволять досягти концептуальну цілісність і встановити єдність атмосфери середовища сучасних об'єктів дизайну.

На кожному з рівнів середовищного проектування можна виділити типи архітектурного середовища, що будуть відрізнятися за властивостями матеріальних компонентів; за способами життя і ситуаціями життєдіяльності мешканців; за особливостями світогляду і середовищ ними; за особливостями світогляд і середовищ ними концепціями людей, що його створювали,; за принципами утворення і механізмами розвитку [6].

До елементів предметного наповнення архітектурного середовища, в першу чергу, відноситься його обладнання, що має функціональне призначення, таке як меблі (в тому числі «міські» меблі, реклама, транспорт для відкритих міських просторів), устаткування, елементи інженерної інфраструктури. Художнє проектування обладнання, поряд із необхідністю комплексного вирішення конкретних функціональних, конструктивних, ергономічних, економічних умов формування середовища повинно відповідати естетичним вимогам, які будуть відображати певну традиційну стилістику середовища. Варто підкреслити, що історичні стилі часто-густо знаходять художню трансформацію в сучасних матеріалах, технологіях та композиційних засобах їх відображення.

Насичення композиції та створення національної стилістичної виразності середовищних об'єктів відбувається також і за рахунок виразних деталей декору та синтезу мистецтв. Гармонійний синтез об'єктів дизайну з декоративно-прикладним та образотворчим мистецтвом є вагомим засобом їх органічної взаємодії та зв'язку з архітектурним середовищем. Художня кераміка, монументальний і декоративний розпис, художній текстиль, скульптурні композиції, ужиткові вироби з деревини, металу, скла та інші прояви українського народного мистецтва сягають своїми коріннями у давню культуру. Сучасне декоративне мистецтво України відрізняється своє самобутністю і вдало зберігає зв'язок з історичними традиціями та базується на народній спадщині і символіці. В той же час в оновленні національної ідентичності в середовищних об'єктах не варто моделювати тільки зовнішні ознаки.

Не треба возвеличувати тільки поверхову традицію в матеріальній культурі (накладання традиційних орнаментів на поверхні сучасних предметів, малювання на них козаків з оселедцями, дівчат у віночках тощо). Така традиція високого та навіть просто якісного дизайну, як правило, не дає. Цей підхід для творення національної ідентичності в дизайнерській культурі багато в чому непродуктивний, бо занадто примітивний. При поєднанні інноваційних дизайнерських рішень із традицією остання має відтворюватися на глибинному рівні. У середовищному дизайні це є основний принцип побудови простору, у предметному – структура тривимірного матеріального об'єкта, у графічному – структура організації площини. Подальше деталювання сучасного дизайнерського продукту неможливе без використання сучасних технологій. Хоча ці технології цілком національно нейтральні, вони не здатні стерти глибинні структурні дизайнерські засади, якщо тих було досягнуто у певному творі [4].

Символьно-знакові елементи, в тому числі орнаментальне мистецтво спирається на міфологічну та духовно-ментальну основу. Це стосується навіть використання засобів ландшафтного мистецтва і фітодизайну. Адже рослини, трави і квіти та їх змістовні й естетичні комбінації з покон віків мали величезне сакральне значення у прояві народних традицій та облаштуванні оточуючого середовища.

Естетична якість та ефективність формування середовища з врахуванням його національних традицій і цінностей багато в чому залежить від матеріально-технічних засобів його реалізації, серед яких визначна роль належить будівельним виробам і

матеріалам [2].

Вміле використання традиційних будівельних матеріалів (природних кам'яних, керамічних, деревини, металу) надає особливі природні художньо-образні характеристики і, в той же час, етнокультурну своєрідність середовищу, відображаючи історико-культурні традиції українського народу. Так, неперевершеним витвором українського зодчества є Полтавський краєзнавчий музей (арх. В. Кричевський), кольорова керамічна майоліка якого ярко відображає національні традиції. В той же час високий розвиток науково-технічного прогресу та впровадження нанотехнологій в подальшому відкривають широкі естетичні та художньо-образні можливості застосування, поряд із традиційними, інноваційних виробів і матеріалів (бетон та залізобетон; скло та інші матеріали і вироби з мінеральних розплавів; полімерні матеріали) для створенні неординарних середовищних композицій та реалізації сміливих творчих етнодизайнерських задумів.

Таким чином, поняття національної своєрідності в архітектурі та сучасному етнодизайні має включати всю сукупність його ознак, пов'язаних як з народними, так і інноваційними проявами і формами, на різних ієрархічних рівнях організації середовища:

- соціальному;
- містобудівному;
- функціонально-просторовому;
- композиційно-художньому;
- предметного наповнення середовища;
- синтезу мистецтв, в т.ч. з використанням декоративно-прикладного й ландшафтного мистецтва та символічно-знакових елементів;
- будівельних матеріалів і виробів.

Такий методологічний підхід надасть можливість сформувати цілісне уявлення про етнодизайн середовища, дозволить систематизувати існуючі уявлення, знання і практику про засоби і методи формування, визначити тенденції та перспективи його розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абизов В.А. *Майдани України. Середовище. Стан, проблеми, тенденції//Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції КНУКіМ. К.: КНУКіМ, 2010. С. 4-6.*
2. Абизов В.А. *Роль сучасних будівельних матеріалів в розвитку етнодизайну міського середовища / В.А. Абизов // Європейський вектор розвитку і національний контекст: Зб. наук. праць. Полтава: Полтавський національний університет, 2014. с. 37-43.*
3. Абизов В.А. *Теорія розвитку архітектурно-будівельних систем.- К.: КНУКіМ, 2009 – 239 с.*
4. Даниленко В. *Майбутнє європейського дизайну: Чехія, Польща, Україна /В. Даниленко. – Харків: «Колорит», 2007. – 197 с.*
5. Кардаш О.В. *Стильові ознаки національного в українському дизайні//Зб. наук. праць Теорія та практика дизайну. – К.: «Дія», 2014. – № 6. С. 74–81.*
6. *Основи дизайну архітектурного середовища: Підручник / Тімохін В.О., Шебек Н.М., Малік Т.В. та ін. - К.: Основа, 2010. – 395 с.*
7. Черкес Б. *Національна ідентичність в архітектурі міста. – Львів: Видавництво НУ «Львівська Політехніка», 2008. – 266 с.*

УДК 658.512.23

*Олег Кардаш
(Київ, Україна)*

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКО- ТА ЕТНОДИЗАЙНУ

Розглянуто питання зв'язків еко- та етнодизайну, подано розробку